

En livsfarlig humanetikk

Jon Kvalbein, DagenMagazinet 22. desember, 2009.

De aller eldste på norske sykehjem må på et tidspunkt slutte med pillene og dø framfor å ta ressurser fra unge generasjoner, skrev psykolog Kari Vigeland på humanetikernes nettsted Fritanke.no (26/11). Vigeland har vært generalsekretær i Human-Etisk Forbund (HEF) og co-president i den internasjonale humanist-organisasjonen (IHEU). Sammen med en annen tidligere generalsekretær i HEF, Levi Fragell, er hun en ivrig forkjemper for aktiv dødshjelp.

På nettstedet kaller hun eldrebølgen en tsunami der "oldisene oversvømmer landet". Nå ber hun politikerne om å sette tak på legende og livsoppholdende behandling for de aller eldste. Hvordan vil en redusert og hjelpetrengende oppleve sitt menneskeverd, spør Kari Vigeland, som konstaterer at hun for sin del ikke ønsker å bli en byrde for sine nærmeste.

Dagbladet har på lederplass kalt Vigelands synspunkter for "skremmende, inhumane og uetiske". Og generalsekretær Kristin Mile har forsikret at Vigeland ikke uttaler seg på vegne av HEF. For min del betrakter jeg Kari Vigelands syn som en naturlig konsekvens av HEFs trosgrunnlag og menneskesyn. Det vil jeg forsøke å påvise.

Et humanistisk livssyn

Av "Norsk humanistmanifest 2006" fremgår det at HEF er ateistisk: "Humanismen er uten forestillinger om guder eller andre overnaturlige makter." HEF ønsker å bygge på forskning og rasjonell og kritisk tenkning, kan vi lese. Kari Vigeland har i sin bok "Lykkelig – om lykke og menneskets behov" (Humanist forlag 2006) utdypet det humanistiske livssynet.

Menneskesynet er fundert i Darwins evolusjonslære. Noen sitater fra boka: "Humanismen legger Darwins evolusjonslære til grunn i sitt menneskesyn." "På linje med andre dyr er mennesket formet av evolusjonsprosessen." "Ifølge evolusjonsbiologien er de krefter som formet verden og naturen, mennesket inkludert, blinde og uten noe innebygget mål." Derfor må hvert enkelt individ skape sin egen mening, og et godt liv er noe man oppnår ved egen innsats.

Det som gjør livet verdifullt, er å oppleve lykke. Lykke i livet oppnås ved at menneskets grunnleggende behov blir tilfredsstillt, skriver Kari Vigeland. Hun beskriver åtte slike behov: Fundamentale behov (surstoff, næring, varme, beskyttelse), trygghet og tilhørighet, kontakt med naturen, kjærlighet, seksualitet og reproduksjon, selvrealisering, selvrespekt og mening. Livet er godt i den grad disse behovene tilfredsstilles. Kari Vigeland skriver: "Men er livet godt i seg selv? Mitt svar er nei. Livet kan for noen bli uutholdelig lidelsesfullt, og det er ikke gitt at alle ønsker å leve for enhver pris. I noen tilfeller vil sykdom som ikke kan kureres og lidelser som ikke kan lindres, gjøre at det høyeste gode er å slippe fra livet."

Et relativt menneskeverd

Faren med denne tenkningen om det gode liv, er at livets verdi blir redusert når opplevelsen av lykke blir redusert. Vigeland er ikke alene om en slik tenkning. HEF's forlag har utgitt Richard Normans bok "Humanisme" (2007) og omtalt den som en "helhetlig fremstilling av det humanistiske livssyn". Boka knytter menneskeverdet til menneskets aktive egenskaper. Forfatteren erkjenner at et befruktet menneskeegg er et biologisk levende vesen, men forneker at dette skiller seg ut fra en hvilken som helst annen encellet organisme. Han avviser enhver tanke på at menneskelivet er "hellig". Han skriver at fosterutviklingen er en kontinuering prosess fra unnfangelse til fødsel. Men, fortsetter han: "Først fra fødselen av kan vi si at barnet lærer å *handle*, bli seg ting *bevisst*, *ønske seg* ting og *påvirke* andre og bli *påvirket* av dem. Og den moralske betydningen av dette er at dette er de tingene som har verdi for oss når vi snakker om å verdsette et menneskes *liv*." Slik forsvarer han fri abort, slik HEF også gjør. Men denne argumentasjonen innebærer jo også at gamle, som har redusert handlekraft, bevissthet og evne til å påvirke, har redusert menneskeverd. På dette grunnlag går Norman inn for frivillig aktiv dødshjelp.

Selvbestemt død

Det er verd å merke seg Kari Vigelands begrunnelse for aktiv dødshjelp: "Respekten for menneskeverdet er for humanisten nært knyttet til respekten for individets rett til selv å bestemme i private forhold. Denne autonomien må imidlertid ikke krenke demokratiet eller andres rettigheter. Menneskelivet anses ikke som et ubetinget gode i seg selv, slik kristne oppfatter det, begrunnet med at livet er gitt som gave av Gud. Humanisten er mer opptatt av at menneskelivet gir mulighet både for et gjennomgående godt liv og et liv i lidelse. Derfor støtter den internasjonale humanistorganisasjonen (HEU) muligheten for eutanasi (aktiv dødshjelp) i tilfeller av uhelbredelig og uutholdelig lidelse, der den syke anmoder om dette på et selvstendig grunnlag."

Lidelse er uforenlig med et godt liv. Selvbestemmelsen - individets rett til selv å bestemme når det vil dø - blir her overordnet over respekten for menneskelivet. I sitt internettinnlegg har Vigeland gått enda et skritt videre. Hun ønsker ikke bare aktiv dødshjelp til mennesker som selv ønsker det. Nei, gamle må slutte å ta piller og dø slik at de ikke tar ressurser fra unge generasjoner! Hun vil at samfunnet skal fremme og praktisere aktiv dødshjelp, og hun gir denne politikken en human og økonomisk begrunnelse.

To motstridende livssyn

"Livssynene står steilt mot hverandre", skriver Kari Vigeland i sin omtale av aktiv dødshjelp. Hun har rett i at kristendom og humanetikk kolliderer når det gjelder menneskesyn, menneskeverd og etikk. Den kristne tro er at hvert menneske er skapt av Gud. Livet er Guds gave og derfor hellig og ukrenkelig. Derfor skal menneskelivet beskyttes fra unnfangelsen til den naturlige død. Menneskeverdet er ikke gradert. Det ufødte barnet og den senile oldingen har samme menneskeverd. Aktiv dødshjelp er forkastelig.

Humanetikere betrakter mennesket som et høyerestående dyr, et tilfeldig resultat av evolusjonen og uten formål og mening. Hvert enkelt individ er henvist til å søke sin egen lykke og mening. Lykke og lidelse er motsetninger. Et menneskes dødsønske kan ikke overprøves av andre. Der menneskeverdet blir gradert etter graden av behovstilfredsstillelse, følger logisk at mennesket må ha rett til aktiv dødshjelp når dets behov ikke lenger kan tilfredstilles.

Kari Vigelands vil at gamles liv bør avsluttes slik at de ikke tar ressurser fra unge generasjoner. At noen humanetikere føler ubehag ved dette er forståelig. De er oppvokst i en kristen kultur der det femte bud forbyr å ta liv. Men med et darwinistisk menneskesyn tenker Vigeland konsekvent. Evolusjonslæren tilsier at når ressursene er begrenset, vil de minst tilpasningsdyktige måtte gå til grunne. Det blir da naturlig å tenke at de menneskene som kan arbeide og sørge for reproduksjon, bør bli prioritert av helsevesenet fremfor "oldinger".

Hvor er målestokken?

Kari Vigeland viser i sin bok til biologen Dag O. Hessen som poengterer at "evolusjonspsykologiens utgangspunkt er at alt som har med følelser, moral og vilje å gjøre, springer ut av biokjemiske prosesser, og at mennesker og andre pattedyr har samme hormonelle grunnstruktur". Dersom det ikke finnes noen moral over oss eller utenom oss, blir moral bare utslag av indre biokjemiske prosesser og dermed ikke vesensforskjellig fra dyrenes instinkter. Hvor finnes da den ytre målestokken som kan brukes for å avgjøre om denne moralen er god eller dårlig?

Dessuten: Naturvitenskapen kan si noe om hvordan verden er, men ikke noe om hvordan den bør være. Vigeland er klar over at man ikke kan trekke slutninger fra er til bør. Det finnes altså ingen naturvitenskapelig etikk. Men hvordan kan man da utlede en allmenngyldig moral med grunnlag i biokjemiske prosesser?

Humanetiske prinsipper

Kari Vigeland viser til tre etiske prinsipper som humanetikere ønsker å anvende, nemlig den gyldne regel, det kategoriske imperativ og det utilitariske prinsipp. Det er verd å merke seg at ingen av disse etiske prinsippene lar seg utlede vitenskapelig. Men la oss se hvordan disse prinsippene med grunnlag i en humanetisk livstolkning kan brukes til å begrunne aktiv dødshjelp, ja, også avlivning av eldre mennesker som blir til belastning for familie og samfunn.

Den gyldne regel lyder: Du skal gjøre mot andre som du vil at de skal gjøre mot deg. Denne regelen kan av humanetikere anvendes slik: Siden jeg ønsker at helsevesenet skal ta livet av meg

dersom jeg opplever lidelse eller at jeg blir til stor belastning for familie og samfunn, bør også helsevesenet ta livet av andre i en tilsvarende situasjon.

Merk at Jesu regel "Alt dere vil at menneskene skal gjøre mot dere, gjør det også mot dem! (Matt 7:13), viser til "loven og profetene". Jesus sammenfatter "loven og profetene" i to bud: Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og all din forstand, og du skal elske din neste som deg selv. Den som elsker Gud, holder seg til Gud bud. Da er menneskelivet ukrenkelig og aktiv dødshjelp forkastelig.

Det kategoriske imperativ lyder: Vi skal bare handle etter regler som vi vil gjøre til allmenngyldige normer. Men dersom man vil gjøre til allmenngyldig norm at ingen eldre som lider bør være til belastning for familie og samfunn, er det altså fullt forsvarlig å gå inn for nettopp dette.

Det utilitaristiske prinsipp lyder: Du skal handle slik at det blir til lykke for flest mulig mennesker. Dette er viktig for Vigeland. Men prinsippet kan godt anvendes for å begrunne at eldre og syke mennesker bør avlives, for å sikre velferden og lykken til de som blir igjen.

Min konklusjon er: Ateismen, menneskesynet og de etiske prinsipper som humanetikere anvender, understøtter bruk av aktiv dødshjelp. Kari Vigeland og Levi Fragell har god grunn til å hevde at deres kamp for aktiv dødshjelp er i full overensstemmelse med HEFs grunnsyn. Og vi som ikke er humanetikere, kan bare konstatere at humanetikken er bokstavelig talt livsfarlig.